

MEANDER

ROK LXXX 2025: s. 243–246
ISSN 0025-6285
DOI: 10.24425/meander.2025.157195

KAZIMIERZ PAWŁOWSKI

ORCID: 0000-0003-0474-3330

e-mail: k.pawlowski@uksw.edu.pl

Instytut Literaturoznawstwa, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

WYBÓR Z KONFERENCJI FILOZOFICZNYCH MAKSYMUSA Z TYRU*

A SELECTION FROM MAXIMUS OF TYRE'S DISSERTATIONS

Streszczenie: Recenzja dzieła Maksymosa z Tyru *Konferencje filozoficzne (Dissertationes)*, w przekładzie, ze wstępem i komentarzem Mariana Szarmacha. Książka prezentuje wybór czternastu konferencji filozoficznych o tematyce ściśle filozoficznej, w duchu średniego platonizmu, którego Maksymos z Tyru był jednym z reprezentantów w II stuleciu po Chr.

Słowa kluczowe: Maksymos z Tyru; druga sofistyka; średni platonizm; polski przekład

Summary: A review of the Polish translation of Maximus of Tyre's *Dissertationes (Dissertationes)*, with an introduction and commentary by Marian Szarmach. The volume includes a selection of fourteen dissertations on strictly philosophical topics in the spirit of Middle Platonism, of which Maximus of Tyre was one of the representatives in the second century AD.

Keywords: Maximus of Tyre; Second Sophistic; Middle Platonism; Polish translation

* Maksymos z Tyru, *Konferencje filozoficzne*, z języka greckiego przełożył, wstępem i komentarzem opatrzył Marian Szarmach, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2022, 135 s.

Ten utwór jest dostępny na warunkach licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe (CC BY 4.0), która umożliwia nieograniczone korzystanie, rozpowszechnianie i kopiowanie utworu pod warunkiem odpowiedniego oznaczenia autora i źródła. Zob. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>

Maksym z Tyru, sofista z obszaru tak zwanej drugiej sofistyki i zarazem filozof z kręgu tak zwanego średniego platonizmu, łączył w sobie dwie pozornie wykluczające się pasje (przynajmniej tak było w czasach Sokratesa i Platona): do sofistyki i do filozofii, czyli do pięknego słowa, podanego z całym bogactwem możliwości, jakie dawała grecka retoryka, i do równie pięknej myśli, z jej intelektualnym bogactwem i duchową głębią filozoficznego przekazu (zasygnalizowanie duchowości jest ważne, bo chodzi o myśl średniego platonizmu, który propagował filozofię Platona w wersji mocno uduchowionej, wręcz mistycznej, rezonującej zresztą dość wyraźnie z religijnym duchem epoki, której mistycyzm nie tylko nie był obcy, a wręcz naznaczał ją specyficznym duchowym kolorytem). Owocem obu tych wspomnianych pasji (owocem chyba najwspanialszym w twórczości Maksyma) są właśnie *Konferencje filozoficzne (Dissertationes)*, które łączą w sobie piękno słowa – w sensie literackim – z logiczną precyzją przekazywanej w nich filozoficznej myśli i z inicjowaną przez nie mistyczną intuicją, która jawi się wraz z ową myślą jako jej duchowe przedłużenie i uzupełnienie.

Od razu trzeba jednak dodać w tym miejscu koniecznie, że możemy to wszystko odebrać w języku polskim i doświadczyć obu wspomnianych pasji Maksyma tylko dzięki jego tłumaczowi, prof. Marianowi Szarmachowi (dalej: M. Sz.), który również łączy w swojej twórczości obie te pasje: to jest pasję do pięknego słowa i pasję do pięknej myśli. Zresztą bez tego chyba nie dałoby się oddać tak naprawdę ducha twórczości filozoficznej Maksyma z Tyru, nie tylko jego myśli i wirtuozerii literackiej (z tym jeszcze dadzą sobie radę odpowiednio przygotowani uczeni), ale właśnie ducha, który emanuje z głębi jego filozoficznej myśli. Potrzebne po temu walory, nie tylko naukowe i intelektualne – bo te są oczywiste – lecz także literackie i duchowe, Tłumacz zademonstrował na najwyższym poziomie i z wielkim talentem w tym przekładzie. Jest to widoczne już od pierwszych stron zarówno tłumaczenia, jak i wstępu, w którym M. Sz. nie tylko przybliży osobę Maksyma (w kontekście epoki), lecz jednocześnie wprowadza w nastrój jego *Konferencji*.

Oczywiście to nie jest pierwsze translatorskie przedsięwzięcie M. Sz. Jako uczeń znakomitych polskich filologów klasycznych i zarazem tłumaczy literatury greckiej, Stefana Srebrnego i Zofii Abramowiczówny, jest on znanym i bardzo doświadczonym tłumaczem starożytnych autorów greckich. Wyszły spod jego pióra przekłady dzieł Plutarcha (*Jak odróżnić pochlebcę od przyjaciela*), Flawiusza Filostratos (Żywoty sofistów, *O atletyce, Listy miłosne, Żywot Apoloniusza z Tyany, Rozmowy o herosach*), Klemensa Aleksandryjskiego (*Wychowawca*) i Arystajnetosa (*Listy o miłości*)¹, by wymienić tylko prace

¹ Aristainetos, *Listy o miłości*, przeł., wstęp i oprac. M. Szarmach, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2019; Plutarch, *Jak odróżnić pochlebcę od przyjaciela*, przeł., wstęp i oprac. M. Szarmach,

książkowe. Wszystkie one są opatrzone wstępem i komentarzem na bardzo wysokim poziomie naukowym, gdyż M. Sz. należy do grona najwybitniejszych współczesnych filologów klasycznych. Ten sam wysoki poziom widać w przekładzie *Dissertationes* Maksyma.

Jednakże oprócz zasugerowanych już przymiotów *Konferencje filozoficzne* mają coś więcej. Otóż są one niesłychanie inspirujące, i to nie tylko intelektualnie, lecz także i nade wszystko duchowo (a nie o każdym dziele filozoficznym da się to powiedzieć, wiele z nich pozostaje niemymi duchowo). Są dość krótkie (rzeczywiście nie czyta się każdej z nich pojedynczo dłużej niż dwadzieścia minut, jak zaznaczył tłumacz we wstępie) i każda z nich stanowi w swoim rodzaju perełkę literacką (co tłumacz znakomicie oddał w niezwykle pięknej polszczyźnie), ale oprócz tego zawierają właśnie jeszcze coś, co w szczególności sposób z nich emanuje i na długo pozostaje w czytelniku. Czasem będzie to jakaś myśl, często odnosząca się do bardzo konkretnych spraw czy kwestii filozoficznych, a jeszcze częściej – intuicja, która otwiera czytelnika na te wymiary naszej egzystencji, których nie dostrzega się wśród codziennych, przyziemnych spraw, a to wszystko w wybornej szacie literackiej i słownej (czasem ma się wrażenie, czytając, że się słyszy głos mówcy, który z uczuciem chce coś ważnego przekazać swemu czytelnikowi-słuchaczowi). Czytelnik (a po trosze słuchacz) znajdzie tu wyborne opowiadki, tak jak ta o satyrze schwytanym przez chciwego Frygijczyka czy o Midasie żądnym złota w konferencji 5, opowiadania historyczne, wzmiankujące dawne postacie, opisy miejsc, mityczne przypowieści jak ta o Aleksandrze i Zeusie ze świątyni Ammona (w konferencji 41 mającej dać odpowiedź na pytanie, skąd pochodzi złoto). I wszędzie cenne myśli i intuicje, i prawie wszędzie coś z Homera cytowanego niemal z religijną nabożnością (i traktowanego przez Maksyma, jak pisze M. Sz. we wstępie, jak Biblia).

W wyborze mamy czternaście konferencji filozoficznych o różnej tematyce, ale dominują zagadnienia moralne i teologiczne, a wszystkie jak najbardziej aktualne, bo ludzie w najbardziej istotnych kwestiach życiowych, zwanych przez to właśnie filozoficznymi (zapewne dlatego, że jak do tej pory nie znalazły one ostatecznej odpowiedzi), niemal od zawsze pytają o to samo, a Maksym z Tyru zgodnie z duchem filozofii platońskiej, której jest reprezentantem i głosicielem, stara się na te życiowe pytania odpowiedzieć. Swoje słowa kieruje do każdego, kto chce żyć świadomie i zarazem pełnią życia, pełnią przede wszystkim w sensie moralnym i duchowym, a przynajmniej tak, by nie było ono tylko przypadkowym zbiegiem faktów i okoliczności.

Nie bez znaczenia jest forma, w jakiej książka została wydana. Na pierwszy rzut oka zwraca uwagę jej piękna, niebieska i miękka okładka z obwolutą z wizerunkiem Sokratesa

Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2015; Flawiusz Filostratos, *O atletyce*, przeł., wstęp i oprac. M. Szarmach, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2013; Klemens Aleksandryjski, *Wychowawca*, przeł., wstęp i oprac. M. Szarmach, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2012; Flawiusz Filostratos, *Żywoty sofistów*, przeł., wstęp i oprac. M. Szarmach, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2008; Flawiusz Filostratos, *Listy miłosne*, przeł., wstęp i oprac. M. Szarmach, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2008; Flawiusz Filostratos, *Rozmowa o herosach*, przeł., wstęp i oprac. M. Szarmach, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2003; Flawiusz Filostratos, *Żywoł Apollonia z Tyany*, przeł., wstęp i oprac. M. Szarmach, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2000.

pośrodku (Sokratesowi poświęcono kilka bardzo ciekawych konferencji). Na końcu książki mamy bardzo ładnie zaprezentowane ilustracje, które częściowo przynajmniej oddają nastrój zawartych w niej filozoficznych (i religijnych) konferencji. Całość, to jest tekst konferencji, ich literacki kształt, a przy tym niezwykle udana forma, w której książka została wydana (a która żywo przypomina szczególnie eleganckie modlitewniki), zachęca nie tylko do lektury. Można by rzec, że jest to niebieska książeczka do medytacji, medytacji oczywiście filozoficznych w duchu ówczesnej filozofii platońskiej. By się o tym przekonać, wystarczy ją wziąć do ręki i zacząć czytać. Otwierają się wtedy niezwykle światy ówczesnej filozofii, niby sprzed blisko dwóch tysięcy lat, ale dziwnie aktualne.

Argumentum

Censura Maximi Tyrii Dissertationum, nuper a Mariano Szarmach Polonice versarum et commentario instructarum.

Bibliografia

- Szarmach, M. (przeł., wstęp i oprac.), Flawiusz Filostratos, *Żywoł Apolloniosa z Tyany*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2000
- Szarmach, M. (przeł., wstęp i oprac.), Flawiusz Filostratos, *Rozmowa o herosach*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2003
- Szarmach, M. (przeł., wstęp i oprac.), Flawiusz Filostratos, *Żywoty sofistów*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2008
- Szarmach, M. (przeł., wstęp i oprac.), Flawiusz Filostratos, *Listy miłosne*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2008
- Szarmach, M. (przeł., wstęp i oprac.), Klemens Aleksandryjski, *Wychowawca*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2012
- Szarmach, M. (przeł., wstęp i oprac.), Flawiusz Filostratos, *O atletyce*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2013
- Szarmach, M. (przeł., wstęp i oprac.), Plutarch, *Jak odróżnić pochlebę od przyjaciela*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2015
- Szarmach, M. (przeł., wstęp i oprac.), Aristainetos, *Listy o miłości*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2019
- Szarmach, M. (przeł., wstęp i oprac.), Maksymos z Tyru, *Konferencje filozoficzne*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2022